

ČUTNA IN KATEGORIALNA ZRENJA

§ 40. Problem izpolnjevanja kategorialnih pomenskih form in vodilna misel za njegovo rešitev

45

V naših dosedanjih razglabljanjih nam je znova postala še posebno opazna neka velika vrzel. Ta je zadevala kategorialne objektivne forme oziroma »sintetične« funkcije v sferi objektivirajočih aktov, s katerimi se te objektivne forme konstituirajo in s katerimi naj bi prišle do »zrenja« in s tem torej tudi do »spoznanja«. To vrzel bomo poskusili do neke mere zapolniti in se zato ponovno navezujemo na raziskavo iz prvega poglavja, ki je bila usmerjena na omejeni cilj razlage spoznanja, namreč na razmerje med izraznimi pomenskimi intencijami in izraženim čutnim zrenjem. Za podlago bomo prehodno znova vzeli najenostavnejše primere zaznavnih in drugih zrenjskih izjav in si na njihovi podlagi pojasnili temo naslednjih razmislekov:

V primeru zaznavne izjave se ne izpolnjujejo le v njej vključene nominalne predstave; izjavni pomen v celoti najde izpolnitev z zaznavo, ki je njena podlaga. Za celotno izjavo namreč tudi velja, da izraža naše zaznavanje. Ne rečemo le, da *vidim ta papir, črnilnik, več knjig* itn., temveč tudi, da *vidim, da je ta papir popisano, da je tu črnilnik iz bronca, da je več knjig odprtih* itn. Če se izpolnjevanje nominalnih pomenov komu zdi zadostno jasno, pa sami vpra-

šujemo po tem, kako je treba razumeti izpolnjevanje celotnih izjav, in še zlasti po tem, kaj je tisto, kar sega prek njihove »materije«, torej v našem primeru prek nominalnih terminov. Kaj je tisto, kar pomenskim momentom, ki so tvorili stavčno formo kot tako, in kamor spada, na primer, kopula – torej momentom »kategorialne forme« – mora zagotoviti in lahko zagotovi izpolnitev?

Če si stvar natančneje ogledamo, se to vprašanje prenaša tudi na nominalne pomene, kolikor niso ravno brez forme, kot to velja za lastne pomene. Tako kot izjava ima tudi ime v gramatični manifestaciji svojo »materijo« in svojo »formo«. Če ime sestavljajo besede, je forma delno v načinu nizanja, delno v lastnih obličnicah (Formworte) in delno v načinu tvorjenja posamezne besede, ki tedaj v sebi še omogoča razlikovanje momentov »materije« in momentov »forme«. Tovrstna gramatična razlikovanja napotujejo na pomenske razlike; gramatične členitve in forme vsaj v osnovi označujejo členitve in forme, ki temeljijo v bistvu pomena. V pomenih imamo torej dele z zelo različnim značajem in med njimi nam pozornost zbujajo še zlasti tisti, ki jih izražajo obličnice, kot so *ta, neki, nekateri, mnogi, redki, dva, je, ne, kateri, in, ali* itn., prav tako pa tudi samostalniška in pridevniška, edninska in množinske oblika tvorjenja besed itn.

46

Kako se torej vse to obnaša v izpolnjevanju? Mar lahko obdržimo ideal popolnoma primerne izpolnitve, ki smo ga formulirali v tretjem poglavju? Ali vsem delom in formam pomena ustrezajo tudi deli in forme zaznavanja? V tem primeru bi torej med pomenjajočim menjenjem in izpolnjujočim zrenjem obstajal tisti paralelizem, ki nam ga sugerira govor o izrazih. Izraz bi bil slikovni pendant zaznavanju (sc. z vidika vseh njegovih delov ali form, ki jih je ravno treba izraziti), četudi proizveden iz nove snovi – »izraz« v snovi pomenjanja.

Prototip za interpretacijo razmerja med pomenjanjem in zrenjem bi bil torej odnos lastnega pomena do ustreznih zaznav. Kdor sam pozna *Köln* in zato razpolaga z resničnim lastnim pomenom besede *Köln*, ima v vsakokratnem aktualnem pomenskem doživljanju nekaj, kar natančno ustreza zaznavi, ki to v prihodnje potrjuje. To ni dejanski pendant zaznavi, kot, denimo, temu ustreza domišljija. Toda tako kot je v zaznavi prisotno (domnevno) samo mesto, lastno ime *Köln*, glede na prej povedano, v svojem lastnem pomenu »neposredno« pomeni isto mesto, mesto samo, takšno kot je. Enostavno zaznavanje tu brez pomoči drugih, na njem temelječih, aktov pokaže predmet, ki ga pomeni pomenska intencija, in sicer tako, kot ga pomeni. Pomenska intencija ima zato v golem zaznavanju akt, v katerem se popolnoma primerno izpolni.

Če si namesto izrazov, ki so neposredno poimenovalni in brez forme, ogledamo oblikovane in razčlenjene izraze, se nam zadeva sprva zdi povsem enaka. Vidim bel papir in rečem bel papir, s čimer, natančno prilikujoč, izrazim le to, kar vidim. Enako je s celotnim presojanjem. Vidim, da je ta papir bel, in ravno to izrazim, rečem namreč, ta papir je bel.

Seveda ne bomo pustili, da bi nas zavedlo takšno, na določen način pravilno, a vendar nekoliko dvomno govorjenje. S tem bi lahko celo dokazovali, da je pomen v zaznavanju, kar pa, kot smo ugotovili, ne drži. Beseda *bel* brez dvoma pomeni nekaj na samem belem papirju in s tem se to menjenje v statusu izpolnitve pokriva z delnim zaznavanjem, ki se nanaša na moment beline predmeta. Vendar pa podmena o golem pokrivanju s tem delnim zaznavanjem ne zadošča. Običajno tu rečemo, da je belina, ki se kaže, spoznana in imenovana kot belo. Vendar pa običajni govor o spoznavanju označuje predvsem subjektni in ne »spoznani« predmet. V tem spoznavanju imamo očitno neki drugi akt, ki nemara vključuje prvega, vsekakor pa se od njega razlikuje. Papir spoznamo kot bel ali, še več, kot bele barve, s tem ko, izražajoč zaznavo, rečemo *bel papir*. Intencija izraza *bele barve* se le delno pokriva z barvnim momentom kažočega se predmeta, v pomenu ostane neki presežek, neka forma, ki v samem kazanju ne najde ničesar, v čemer bi se potrdila. Bele barve, torej papir, ki je bel. In mar se ta forma, čeprav ostaja skrita, ne ponovi pri samostalniku papir? Le v njegovem »pojmu« združeni pomeni značilnosti so tisto, kar je določujočega v zaznavanju. Tudi tu je celoten predmet prepoznan kot papir, tudi tu imamo neko dopolnilno formo, ki vsebuje bit, četudi ne kot edino formo. Izpolnitvena dejavnost preprostega zaznavanja očitno ne more dosegati takšnih form.

Vprašati se moramo torej, kaj je tisto, kar na strani zaznavanja ustreza razliki obeh vzorčnih izrazov, do katerih pride na podlagi istega zaznavanja, namreč izraza *ta bel papir* in izraza *ta papir je bel*, torej razliki atributivne in predikativne izjavne forme, kaj je tisto, kar ta razlika dejansko pokaže v zaznavanju in kaj v primeru adekvatnega prilikovanja pokaže s posebno natančnostjo, in opazili bomo isto težavo. Skratka, vidimo, da ta stvar pri oblikovanih pomenih ni tako preprosta kot pri lastnem pomenu z njegovim enostavnim pokravnim odnosom z zaznavanjem. Brez dvoma lahko razumljivo in za poslušajočega enoznačno rečem, da *vidim, da je ta papir bel*; toda pomen tega govora ni nujno v tem, da pomen izrečenega stavka izraža golo gledanje. Mogoče je namreč tudi, da spoznavno bistvo gledanja, v katerem se kažoča se predmetnost izraža kot nekaj, kar je samo dano, utemeljuje določene povezo-

valne, ali odnosne, ali kakor koli že oblikujoče akte, in da so ti akti tisto, čemur se prilikuje izraz s svojimi spreminjajočimi se formami in v katerih – kar zadeva te forme, ki kot da bi se realizirale na podlagi aktualnega zaznavanja – najde svojo izpolnitev. Če te utemeljene akte ali, še več, forme aktov obravnavamo skupaj z njihovimi utemeljevalnimi akti in če pod naslovom *utemeljeni akt* zajamemo vse kompleksne akte, ki nastanejo s to formalno utemeljitvijo, lahko rečemo, da se v pogoju pravkar nakazane možnosti znova vzpostavi paralelizem, ki pa ni paralelizem med pomenskimi intencijami izrazov in njim ustrezajočimi golimi zaznavami, temveč med pomenskimi intencijami in v zaznavah utemeljenimi akti.

41. Nadaljevanje. Razširitev sfere primerov.

Če si krog primerov mislimo tako zelo razširjena, da zaobsega celotno področje predikativnega mišljenja, se pokažejo podobne težave in podobne možnosti za njihovo rešitev. Temu se pridružijo še sodbe, ki niso v nikakršnem določnem odnosu do individualne posamičnosti, ki jo proizvaja kakršno koli zrenje, temveč na splošen način izražajo odnose med idealnimi posamičnostmi. Tudi splošni pomeni takšnih sodb se lahko realizirajo na podlagi »korespondirajočega« zrenja, saj imajo vendar v zrenju svoj posreden ali neposreden izvor. Toda to, kar je nazorno posamično, pri tem ni tisto, kar je mišljeno, temveč fungira kvečjemu kot posamezna manifestacija, kot primer ali le kot goli analogon primeru, nečemu občemu, v kar tudi edino meri. Tako nam lahko, na primer, takrat, ko govorimo o *barvi* ali posebej o *rdečasti*, kazanje posamezne rdeče stvari daje dokazujoče zrenje.

48

Včasih pa se tu sicer tudi zgodi, da splošno izjavo označimo ravno kot izraz zrenja. Tako, na primer, rečemo, da aritmetični aksiom izraža to, kar je v zrenju, ali pa geometru očitamo, da, namesto da bi se posluževal formalne dedukcije, izraža le to, kar vidi na liku, da jemlje iz risbe in prikriva dokazovalni postopek. Takšno govorjenje je seveda utemeljeno (pri čemer ta očitek v veliki meri zadeva formalno logičnost evklidske geometrije). Vendar pa takšno izražanje tu pomeni nekaj drugega kot v prejšnjih primerih. Če izraz že tam ni goli pendant zrenju, je še toliko manj tu, kjer intencija misli sploh ne meri na nazorno dano manifestacijo in njene nazorne lastnosti ali razmerja, še več, v tem primeru sploh ne more meriti: Lik v geometrijskem smislu je, kot je znano, idealna meja, ki je *in concreto* sploh ni mogoče nazorno pokazati. Pri vsem

tem pa ima zrenje tudi tu – in na področju splošnem nasploh – bistveni odnos do izraza in njegovega pomena, ki zatorej tvorita doživljaj splošnega spoznanja, ki se nanaša na zrenje, torej ne nekak goli skupek, temveč otipljivo skupaj spadajočo enotnost. Tudi tu se pojem in stavek ravnata po zrenju in le s tem – ob ustrezni prilagoditvi – evidentnost, pomen spoznanja. Po drugi strani ne rabimo dolgo razglablјati, da bi spoznali, da pomen izrazov, ki sodijo semkaj, sploh ni v zrenju, temveč da jim zrenje daje zgolj vso jasnost in v najboljšem primeru vso evidentnost. Še kako dobro namreč vemo, da neprimerljiva večina splošnih izjav, še zlasti znanstvenih, deluje pomenjujoče brez vsakega pojasnjujočega zrenja in da je neznamen delež (tudi resničnih in utemeljenih) izjav odprt in ostaja odprt za popolno osvetlitev z zrenjem.

Naravni govor o spoznanju se, podobno kot na področju individualnega, tudi na področju splošnega nanaša na nazorno utemeljene miselne akte. Če zrenje v celoti odpade, sodba sicer ne spoznava ničesar, vendar pa na svoj čisto miselni način pomeni natančno to, kar bi bilo spoznano s pomočjo zrenja – kolikor je sodba sploh resnična. To spoznanje pa ima – kar lahko opazujemo v vsakem primeru naknadne potrditve splošne sodbe v zrenju – tako kot vsako drugo spoznanje značaj izpolnitve in identifikacije.

Za rešitev problema, kako naj bi tu nastala identifikacija, saj bi forma splošnega stavka, in še zlasti forma splošnosti, v individualnem zrenju zaman iskala njej simpatične elemente, se nam podobno kot prej ponuja možnost utemeljenih aktov, ki bi jih bilo treba oblikovati nekako takole:

Kjer splošne misli najdejo svojo izpolnitev v zrenju, se na zaznavah in drugih manifestacijah enakega reda konstituirajo določeni novi akti, in sicer akti, ki se na kažoč se predmet nanašajo povsem drugače kot zrenja, ki vsakokrat konstituirajo ta predmet. Ta različnost načina nanašanja se izpričuje v samoumevnih in že uporabljenih frazah, da namreč nazorni predmet pred nami ne stoji kot mišljeni predmet, temveč fungira le kot pojasnjujoči primer za dejansko, splošno menjenje. Medtem ko izražajoči akti sledijo tem razlikam, tudi njihova označevalna intencija prehaja na nekaj splošnega, na nekaj, kar naj bi se dokazovalo z zrenjem, in ne na to, kar naj bi si nazorno predstavljali. In tam, kjer se nova intencija adekvatno izpolnjuje z zrenjem, ki je njen temelj, se pokaže njena objektivna možnost oziroma možnost ali »realnost« splošnega.

§ 42. Razlika med čutno snovjo in kategorialno formo v celotni sferi objektivirajočih aktov

Zdaj, ko so nam ti prehodni razmisleki razkrili težave in nam hkrati ponudili vodilno misel za njihovo možno razrešitev, poizkusimo to tudi dejansko izpeljati.

Izhajali smo iz tega, da je ideja do neke mere slikovnega izražanja povsem neuporabna za opis razmerja, ki v primeru oblikovanih izrazov obstaja med izražajočimi pomeni in izraženimi zrenji. To je brez dvoma pravilno in to bomo le še podrobneje opredelili. Moramo le še resno razmisliti, kaj je morda stvar zaznavanja in kaj stvar pomenjenja, pri čemer moramo paziti, da bo v zrenju nekaj ustrezalo le nekatenum, v goli formi sodbe vnaprej navedljivim delom izjave, medtem ko drugim delom izjave v njej sploh ne more nič ustrezati.

Oglejmo si to nekoliko podrobneje.

50

Pod predpostavko običajnega popolnega izraza predstavljajo zaznavne izjave razčlenjeno govorenje s spremenljivo podobo. Zlahka razlikujemo določene tipe, denimo, *E je P* (kjer *E* lahko stoji kot nakazovanje lastnega imena), *neki S je P*, *ta S je P*, *vsí S so P* itn. Raznovrstni zapleti nastanejo z blažilnim vplivom negacije, z uvedbo razlike med absolutnimi in relativnimi predikati oziroma atributi, s konjektivnimi, disjunktivnimi, determinativnimi navezavami itn. V raznolikosti teh tipov se kažejo ostre pomenske razlike. Različnim črkovnim znakom in besedam v teh tipih delno ustrezajo členi, delno pa povezujoče forme v pomenih aktualnih izjav, ki pripadajo tem tipom. Tako lahko zlahka vidimo, da pomeni, ki se izpolnjujejo v samem zaznavanju, lahko stojijo izključno na mestih takšnih »form sodbe«, ki jih nakazujejo črkovni simboli, medtem ko bi bilo za dopolnilne pomene forme brezupno, še več, povsem napačno, če bi se v zaznavanju neposredno iskalo to, kar bi jim lahko dalo izpolnitev. Seveda lahko črke zaradi svojega zgolj funkcijskega pomena privzamejo tudi vrednost kompleksnih misli. Pod zelo preproste tipe sodb lahko zajamemo tudi zelo zapleteno zgrajene izjave. Zato se pri tem, kar enotno imenujemo »termin«, ponovi enaka razlika med »snovjo« in »formo«. Toda konec koncev pridemo v vsaki zaznavni izjavi in podobno seveda tudi pri vsaki drugi izjavi, ki v primarnem smislu izraža zrenje, do zadnjih elementov, ki obstajajo v terminih – imenujemo jih snovni elementi – in ki neposredno izpolnitev najdejo v zrenju (zaznavanju, domišljanju itn.), medtem ko dopolnilne

forme, kljub temu da kot pomenske forme prav tako zahtevajo izpolnitev, v zaznavanju in drugih istovrstnih aktih neposredno ne najdejo ničesar, kar bi jim sploh lahko ustrezalo.

V naravni razširitvi prek cele sfere objektivirajočega predstavljanja to temeljno razliko imenujemo *kategorialna*, in sicer *absolutna* razlika med *formo* in *snovjo* predstavljanja in jo hkrati ločimo od z njo najtesneje povezane *relativne* ali *funkcijske* razlike, ki smo jo prav tako že tudi nakazali.

Pravkar smo omenili naravno razširitev te razlike prek celotne sfere objektivirajočega predstavljanja. S tem namreč zajemamo tako tiste sestavne dele izpolnitve, ki ustrezajo snovnim oziroma formalnim sestavnim delom pomen-skih intencij, kot tudi »snovne« oziroma »formalne«, s čimer postane jasno, kaj mora v sferi objektivirajočih aktov nasploh veljati kot snovno in kaj kot formalno.

O snovi (ali tudi materiji) in formi govorimo sicer še tudi v mnogih drugih pomenih. Izrecno opozarjamo, da običajni govor o materiji, ki najde svoje nasprotje v kategorialni formi, nima sploh nič opraviti z govorom o materiji v nasprotju s kvaliteto akta, na primer, takrat, ko v pomenih od določujoče ali zgolj nedoločujoče kvalitete razlikujemo materijo, ki nam pove, kot kaj oziroma kot kako določena in razumljena je predmetnost mišljena v pomenu. Zaradi lažjega ločevanja v kategorialnem nasprotju ne govorimo o materiji, temveč o snovi in po drugi strani tam, kjer je materija mišljena v dosedanem smislu, s poudarkom govorimo o intencionalni materiji ali tudi o dojemalnem čutu.

§ 43. Objektivni korelati kategorialnih form niso »realni« momenti

Zdaj moramo pojasniti pravkar omenjeno razliko in zato se bomo navezali na naše predhodne primere.

Oblikovalna fleksija, bit v atributivni in predikativni funkciji, se, kot smo dejali, ne izpolnjuje v zaznavanju. Tu se spomnimo Kantovega izreka, da bit ni realni predikat. Če se ta izrek nanaša na eksistencialno bit, na bit »absolutne pozicije«, kot temu pravi tudi HERBART, ga vendar ne moremo nič manj uporabljati za predikativno in atributivno bit. Vsekakor pa pomeni ravno to, kar

hočemo tu pojasniti. Vidim lahko barvo, ne pa tudi barvitosti. Čutim, da je nekaj gladko, ne pa tudi njegove gladkosti. Slišim lahko zven, ne pa tudi zvenečnosti. Bit ni nekaj, kar bi bilo v predmetu, ni njegov del, ni moment, ki bi bil navzoč v njem; ni kakovost ali intenzivnost in tudi ne lik, notranja forma na sploh, nikakršna kakor koli že dojemljiva konstitutivna značilnost. Bit tudi ni nekaj, kar bi bilo *na* predmetu, ni realna notranja in tudi ne realna zunanja značilnost in zato v realnem smislu sploh ni »značilnost«. Kajti ne zadeva tudi form stvarne enotnosti, ki predmete povezujejo v kompleksnejše predmete, barve v barvne podobe, tone v harmonijo, stvari v kompleksnejše stvari ali njihove ureditve (vrt, cesta, fenomenalni zunanji svet). V teh formah stvarne enotnosti temeljijo zunanje značilnosti predmetov, kot so, levo desno, visoko, globoko, glasno in tiho itn., in med katerimi seveda ni tudi »je«.

Govorili smo o predmetih, njihovih konstitutivnih značilnostih, njihovi stvarni povezanosti z drugimi predmeti, ki ustvarja kompleksnejše predmete in hkrati zunanje značilnosti na predmetih, ki sestavljajo te kompleksnejše predmete. Rekli smo, da tu ne moremo iskati nečesa, kar bi ustrezalo *biti*. Vse to pa so zaznavnosti, ki obseg možnih zaznav izčrpajo tako, da je s tem hkrati povedano in ugotovljeno, da *bit* nasploh ni nekaj, kar bi bilo mogoče zaznavati.

52

Toda tu je potrebna še neka dodatna razlaga. Zaznavanje in predmet sta najtesneje med seboj povezana pojma, vzajemno si dodeljujeta svoj smisel, ga drug z drugim razširjata in zožujeta. Vendar pa je treba poudariti, da smo tu uporabili naravno omejen in najbližji, vendar zelo ozek pojem zaznavanja oziroma predmeta. Kot vemo, govorimo o zaznavanju, in še zlasti o gledanju, tudi v nekem zelo razširjenem smislu, ki vključuje dojetanje celotnih stanj stvari in konec koncev celo apriorno evidentnost zakonov (kot »uvidenje«). V ožjem smislu zaznavamo – poljubno in približno rečeno – vse tisto predmetno, ki ga lahko vidimo z očmi, slišimo z ušesi ali dojamemo s katerim koli »zunanjim« ali tudi »notranjim čutom«. V smislu splošne rabe jezika se »čutno zaznavajo« le zunanje stvari in forme stvarnih povezav (skupaj z značilnostmi, ki jim neposredno pripadajo). Po uvedbi govorjenja o »notranjem čutu« bi bilo zato treba ustrezno razširiti tudi pojem čutnega zaznavanja, tako da bi bilo zajeto tudi vse »notranje« zaznavanje in pod naslovom Čutni objekt tudi korelativni krog notranjih objektov, torej Jaz in njegovi notranji doživljaji.

V sferi tako razumljenega čutnega zaznavanja in temu ustrezno tudi čutnega zrenja nasploh – obdržali bomo to širino govorjenja o čutnosti – pa pomen, kot

je pomen besede *bit*, ne najde nikakršnega možnega objektivnega korelata in v aktih takšnega zaznavanja zato tudi nikakršne možne izpolnitve. Kar velja za bit, očitno velja tudi za druge kategorialne forme v izjavah, četudi drugega z drugim povezujejo sestavne dele terminov ali same termine v enotnost stavka. *Neki in ta, in in ali, če in potem, vsi in nobeden, nekaj in nič, kvantitativne forme in številčna določila* itn. so pomembni stavčni elementi, vendar pa v sferi realnih predmetov zaman iščemo njihove predmetne korelate (če jim le-te sploh lahko pripišemo), kar ne pomeni nič drugega, kot da gre za predmete možnega čutnega zaznavanja.

§ 44. Izvor pojma bit in drugih kategorij ni na področju notranjega zaznavanja

To pa – kot izrecno poudarjamo – velja tako za sfero »zunanjih« kot tudi za sfero »notranjih« čutov. Da zadevni pomeni oziroma njim ustrezajoči nominalno osamosvojeni pomeni, torej logične kategorije, kot so bit in nebit, posamičnost, množstvo, totaliteta, število, vzrok, posledica itn., z refleksijo na določene psihične akte, torej na področju notranjega čuta izvirajo iz »notranjega zaznavanja«, je prepričljiv in od LOCKA dalje na splošno razširjen, vendar popolnoma zmoten nauk. Na takšen način bržkone nastajajo pojmi, kot so zaznava, sodba, trditev, štetje, zanikanje, predpostavlanje in sklepanje, ki so zatorej vsi »čutni« pojmi in sodijo v sfero »notranjega« čuta, vendar pa nikoli tudi prej naštetih pojmi, ki lahko veljajo le kot pojmi psihičnih aktov ali njihovih realnih sestavnih delov. Pojem *sodba* se izpolnjuje v notranjem zrenju aktualne sodbe, v čemer pa se ne izpolnjuje tudi pojem *bit*. Bit ni sodba in ni njen sestavni del. Tako kot bit ni realni sestavni del katerega koli zunanjega predmeta, tudi ni realni sestavni del katerega koli notranjega predmeta, torej tudi ne sodbe. V sodbi – predikativni izjavi – *je* nastopa kot pomenski moment, tako kot, denimo, zgolj v drugačnem položaju in funkciji, *zlato in rumen*. Sam *je* v tem ne nastopa, njegov pomen je le v besedici *je*, je torej signitivno mišljen. Dan kot sam ali vsaj domnevno dan pa je v izpolnitvi, ki se v določenih pogojih prilega sodbi, v zavedenju mišljenega stanja stvari. Samo se ne kaže le to, kar je mišljeno v pomenskem delu *zlato*, prav tako ne tudi *rumeno*, temveč *zlato-je-rumeno*. Sodba in intuicija sodbe se pri tem združita v enotnost evidentne sodbe, v najboljšem primeru pa v enotnost evidentne sodbe v smislu idealne meje.

Če s sodbami ne razumemo le pomenskih intencij, ki spadajo k aktualnim izjavam, temveč tudi eventualne, njim povsem prilagojene izpolnitve, je brez dvoma pravilna trditev, da je bit mogoče dojeti le v prisojanju. Vendar pa stem ni nikakor rečeno, da bi se pojem biti moralo in sploh lahko dobivalo »v refleksiji« določenih sodb. *Refleksija* je sicer precej nejasna beseda. V spoznavni teoriji ima najmanj relativno trden pomen, ki ji ga je dal LOCKE, namreč pomen notranjega zaznavanja in le njega se lahko držimo pri interpretaciji nauka, ki meni, da je izvor pojma biti našel v refleksiji sodbe. Takšen izvor pa mi zanikamo. Nanašajoča se bit, ki izraža predikacijo, na primer, kot »je«, »so« itn., je nekaj nesamostojnega. Če jo izoblikujemo v nekaj povsem konkretnega, nastane vsakokratno stanje stvari, torej objektivni korelat polne sodbe. Zatorej lahko rečemo tole: V takšnem odnosu kot je čutni predmet do čutnega zaznavanja, je tudi stanje stvari do akta zavedanja, ki (bolj ali manj ustrezno) »daje« to stanje stvari (pri čemer se čutimo prisiljene reči, da je stanje stvari v takšnem odnosu do zaznavanja stanja stvari). Ker torej pojem čutnega predmeta (realno) ne more nastati z »refleksijo« zaznavanja, saj bi tedaj ravno pojem zaznavanja ali pojem katerega koli realnega konstituenta izviral iz zaznavanja, tudi pojem stanja stvari ne more izvirati iz refleksije sodbe, saj bi lahko s tem dobili le pojme sodb ali realnih konstituentov sodb.

54

Da je treba tam doživljati zaznave, tu pa sodbe oziroma intencije sodb (zaznavanja stanj stvari), če hočemo, da bo stekla vsakokratna abstrakcija, je samo-umevno. Biti doživljen pa ni biti predmeten. Toda »refleksija« pomeni, da nam to, kar reflektiramo, torej fenomenološki doživljaj, postane predmeten (da ga notranje zaznamo) in da iz te predmetne vsebine realno prinaša posplošljive opredelitve.

Resnični izvor pojmov »stanje stvari« in »biti« (v smislu kopule) ni v *refleksiji* sodb ali celo njihove izpolnitve, temveč je v *samih izpolnitvah sodb*; abstrakcijskega temelja za realizacijo omenjenih pojmov ne najdemo v teh aktih kot predmetih, temveč v predmetih teh aktov, pri čemer so seveda prav tako dobre tudi ustrezne modifikacije teh aktov.

Že od vsega začetka je samoumevno tole: Tako kot lahko vsak drug pojem (ideja, posebna enotnost) le »izvira«, torej nam je lahko sam dan le na podlagi akta, ki nam vsaj imaginativno predoči njemu ustrezajočo posamičnost, lahko tudi pojem *biti* izvira le, če nam je resnično ali imaginativno predočena katera koli bit. Če bit razumemo kot predikativno bit, nam torej mora biti dano kakrš-

no koli že stanje stvari, in sicer z aktom, ki daje to stanje stvari in je analogon navadnemu čutnemu zrenju.

Enako velja za vse kategorialne forme oziroma za vse kategorije. Na primer, najvišji pojem je dan in je lahko dan le v aktualnem združevanju, torej v aktu, ki se izraža v formi konjunktivnega povezovanja *A in B in C ...* Toda pojem najvišjega pojma ne nastane z refleksijo tega akta. Namesto na sam dajajoči akt moramo, nasprotno, paziti na to, kar ta akt daje, na najvišji pojem, ki ga kaže *in concreto*, in njegovo splošno formo dvigniti v občo pojmovno zavest.

Prevedel Alfred Leskovec